

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОСОБОВИХ ДОКУМЕНТІВ ВИДАТНИХ УКРАЇНЦІВ У ПРОЄКТНІЙ ТА ВИСТАВКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

Тетяна Курченко

Національний авіаційний університет (Київ, Україна)

ORCID: <http://orcid.org/0000-003-2704-6482>

1. ВСТУП

Архівні установи є одним із головних соціальних інститутів, які виконують функцію формування національної самосвідомості та історичної пам'яті народу, донесення до громадян знань про минуле, поширення культурних цінностей нації. Джерела, що зберігаються в їх фондах, дозволяють реконструювати всі складові розвитку суспільства в цілому і окремих його представників зокрема. Цей факт дозволив дослідникам архівного феномену у сучасному суспільстві характеризувати архівні установи як «колективний накопичувач знань, що виконує різноманітні функції» [70, с. 202]. Без сумніву, формування документного ресурсу архівів є одним із важливих напрямів їх діяльності. Але не менш значущою функцією є забезпечення доступу до архівних багатств, популяризація архівної інформації. Ця сторона діяльності архівних установ забезпечує виховний ефект архівних документів, що є вкрай актуальним в умовах становлення української нації та гібридної війни, що веде Росія проти України.

Україна має славетну історію, багату на події та величні постаті, що в усі часи формували її державність та творили культурні традиції. Їх діяльність і життєвий шлях є сьогодні невичерпним джерелом стійкості українців перед лицем зовнішньої загрози, фактором національного згуртування, моральним взірцем. Особливо актуальним є виховання молодого покоління на прикладах життя славетних земляків. Їх вплив на національну ідентифікацію молодої людини важко переоцінити. Долі та життєвий вибір таких непересічних постатей у скрутних життєвих обставинах є моральним орієнтиром у процесі самоствердження молодого особистості. Саме тому архівні установи, що зберігають особові документи, мають допомогти молодим українцям відчутти і глибше пізнати своє історичне коріння.

Ще одним важливим аспектом інформаційної та організаційної роботи архівів є двосторонній зв'язок із місцевими громадами. Популяризація місцевого інформаційного контенту, в тому числі і «персоніфікованої історії», набуває особливої актуальності на тлі сучасної української адміністративно-територіальної реформи. Вивчення «мікроісторії», що не мала належного оприлюднення в радянські часи та перші роки незалежності, нині є серед пріоритетних напрямів історичного пізнання. На цьому факті було наголошено у «Стратегічній програмі розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 рр.)», схваленій Нормативно-методичною комісією Укрдержархіву 18 квітня 2019 р. У документі підкреслюється, що істотні зміни в ієрархії культурних і соціально-психологічних цінностей відкрили шлях до застосування новітніх напрямів історичного пізнання – історії пам'яті, культурної та інтелектуальної історії, історії ментальностей, гендерної історії, «мікроісторії» [63]. Місцева історія, життєвий приклад земляків активно впливають на світогляд регіональних громад, приводять до істотних змін у їхньому світогляді. Державні архіви областей України, що містять інформаційні ресурси регіонального значення, в тому числі і особові фонди, мають зараз слушну нагоду актуалізувати власний місцевий інформаційний ресурс у масштабах не лише власної територіальної громади, але й в загальнонаціональному інформаційному просторі.

В арсеналі інформаційної діяльності сучасних архівних установ є багато традиційних та сучасних інструментів і результативних засобів. Деякі з них уже давно

використовуються в практичній роботі обласних архівів: конференції, виставки документів, екскурсії, співпраця з ЗМІ тощо. Але інформаційне, цифрове суспільство відкрило перед архівістами нові можливості, озброїло їх сучасними інструментами та каналами комунікації. Сьогодні жодна архівна установа центрального чи обласного рангу не обходиться в своїй роботі без оцифрування документів, онлайн-виставок, високоінформативних сайтів, присутності в соціальних мережах. Свого часу нові можливості комунікації стали своєрідним викликом архівним установам. Вони не тільки з гідністю відповіли на виклик часу, але й належним чином використали нові інструменти інформаційної роботи, що дозволило на новому рівні актуалізувати інформаційний контент власних фондів. В умовах кризи «живої» комунікації, спричиненої епідемією COVID-19, саме сучасні форми онлайн-роботи дозволили організувати доступ до архівної інформації та продовжити діалог із користувачами документів і пересічними громадянами. В окремі періоди повернення можливості офлайн-роботи архівні установи вдало комбінують різні форми інформаційної діяльності, досягаючи максимального ефекту від інформаційних заходів.

У повній мірі це стосується організації обласними архівними установами актуалізації інформаційного контенту особових фондів. Наразі серед засобів, що набули найбільшого поширення та ефективності в процесі актуалізації особових документів місцевого значення, чільне місце займають архівні міжінституційні проєкти та архівні онлайн-виставки.

Ця діяльність привертає до себе дедалі більшу увагу вітчизняних науковців та практиків. Наукові дослідження, дотичні до даної проблеми, можна умовно розділити на декілька груп. До першої групи слід віднести публікації загального та прикладного характеру, що висвітлюють використання в практичній роботі різних інститутів соціальної пам'яті офлайн- та онлайн-виставок. Інша група авторів зосереджується на висвітленні досвіду популяризації документної історико-культурної спадщини засобами проєктної діяльності. Ще одну групу публікацій представляють роботи, що вивчають та узагальнюють досвід популяризації особових документів конкретними архівними установами.

Так, застосування виставок як засобу інформаційної роботи інститутів соціальної пам'яті знайшло своє відображення в багатьох працях українських та зарубіжних авторів. Зокрема, науковці Л. Бабій [1], В. Бондаренко [3, 4], Білушак [5], Г. Булахова [6], М. Васильєв [7], І. Голдіна [10], Л. Давидова [12], Т. Пантюхова [49] Л. Смєхова [62] у своїх працях здебільшого досліджують особливості організації виставкової діяльності в бібліотечній сфері; Ю. Ключко [14], Н. Кравченко [18], Т. Курченко [20], С. Федушко [69] неодноразово зверталися до вивчення досвіду формування виставок в онлайн- та офлайн-форматах у музейній роботі; Л. Божук [2], О. Молчанський та О. Бабенко [22], І. Тюрменко [64; 65] зосередили свою увагу на виставковій діяльності в архівних установах України. Серед наукового доробку зазначених авторів слід виділити колективну монографію «Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини в Україні», в якій було проаналізовано загальні аспекти доступу до історико-культурної спадщини, що зберігається в українських обласних державних архівах і музеях обласного рівня, та використання в практичній діяльності архівних установ онлайн-виставок [61]. Конкретний узагальнюючий матеріал щодо оприлюднення документів шляхом виставкової діяльності архівів, музеїв та бібліотек України містить також колективна монографія «Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти» [60].

Проблема популяризації документної історико-культурної спадщини засобами проєктної діяльності висвітлюється в роботах Ю. Ключко [15], І. Тюрменко, Л. Божук, Л. Халецької, І. Струк, В. Бурячка [67], І. Тюрменко та Л. Халецької [66]. Проєкти музейних установ частково узагальнено в роботі «Музей: менеджмент і освітня

діяльність» [23]. Проектна діяльність в архівній сфері висвітлено в статтях С. Герасимової [9] та Т. Курченко [19], роботі І. Тюрменко, Л. Божук, Ю. Смольнікова, Ю. Серова [68]. Слід зазначити, що досвід проектної діяльності окремих архівних установ України представлено недостатньою кількістю публікацій.

Значний доробок науковців торкається проблеми формування, вивчення особових фондів архівів та оприлюднення особових документів архівними установами України. Серед праць загального та методологічного характеру слід виокремити публікації таких науковців: О. Колобова [16], О. Косенко [17], І. Розман [57], Г. Портнова [51], З. Сендик [58, 59] та ін. Надзвичайно плідною є робота українських учених та практиків-архівістів по вивченню складу особових фондів архівів, в тому числі і архівних установ обласного рівня. Добре знаними дослідниками та популяризаторами особових фондів українських архівів є: В. Абрамов, М. Бухальська, Г. Вовкотруб, В. Гудим, В. Ковальчук, І. Мага, І. Матяш, М. Палієнко, В. Павлова, Г. Папакін, С. Павленко, Р. Пиріг, С. Сєдих, Ю. Сінкевич та десятки інших учених.

Незважаючи на значну кількість публікацій, що побіжно торкаються означеної теми, досвід проектної та виставкової онлайн-діяльності державних обласних архівів України з оприлюднення особових документів вивчено ще недостатньою. З огляду на це автор ставить на меті дослідити стан та особливості актуалізації особових документів визначних політичних, культурних, громадських діячів України, що зберігаються в обласних державних архівах України та популяризувати їх досвід серед широкої архівної спільноти й інших установ соціальної пам'яті.

2. ДЕРЖАВНІ ОБЛАСНІ АРХІВНІ УСТАНОВИ УКРАЇНИ ЯК ЗБЕРІГАЧІ І ПОПУЛЯРИЗАТОРИ ОСОБОВИХ ДОКУМЕНТІВ

На сучасному етапі архіви виступають в якості унікального соціокомунікаційного інституту, що веде активний діалог із суспільством, формує і задовольняє його інформаційні потреби, виховує та сприяє формуванню національних цінностей та життєвих орієнтирів громадян. Як інформаційні установи архіви забезпечують постійне генерування фонду ретроспективних документів, здійснюють його аналітико-синтетичну обробку, організовують довічне зберігання суспільно значущих документів, створюють умови для доступу до архівних ресурсів і реалізації базового права громадян на користування інформацією.

Весь обсяг робіт із ретроспективними документами здійснюють окремі архівні установи, кожна з яких опікується певними архівними комплексами згідно зі своїм рангом, профілем та юридичним підпорядкуванням. Одну із ланок системи архівних установ України складають державні обласні архіви, що діють в 24 областях і безпосередньо підпорядковуються Державній архівній службі України. Обласні архіви постійно опікуються архівними комплексами документів регіонального рівня, отже, саме цим архівним установам належить особливе місце в процесі комунікації з місцевими громадами. Сьогодні, в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування на основі створення об'єднаних територіальних громад, обласні архівні установи мають особливі завдання та обов'язки перед мешканцями свого регіону. Суспільство дивиться на них, як на центри соціокультурної комунікації певного регіону, платформу для спілкування, учасників усіх громадських та культурно-освітніх проектів, програм, заходів, осередки згуртування громад на базі їх спільного історико-культурного надбання. Для того, щоб стати центрами тяжіння місцевих громад, архіви областей мають реальні можливості. По-перше, вони володіють інформаційною базою підтримки та реалізації соціокультурної діяльності членів місцевого соціуму, по-друге, необхідними каналами, інструментами та ресурсами для налагодження комунікаційних зв'язків між архівом, громадою та іншими місцевими інституціями. Загальновідомо, що ніщо так не згуртовує людей, як спільна історія та духовні цінності. Таким чином актуалізація архівних документів, що містять регіональний інформаційний контент і безпосередньо впливають

на збереження та розвиток місцевих традицій і культури, сьогодні є важливим напрямом діяльності обласних архівів.

Джерела, що зберігаються в обласних архівах, є надзвичайно різноманітними за своїм характером та інформаційною направленістю. Особливе місце серед документальних ресурсів обласних архівів, як і всієї системи архівних установ країни, займають документи особового характеру, що сформовані в фонди особового походження, сімейні та родові фонди. Цінність інформації особових документів визначається передусім важливістю подій і явищ, відображених у них, роллю в останніх авторів документів, актуальністю проблем, порушених у цих історичних джерелах. Здатність особи як сучасника епохи та активного суб'єкта історії репрезентувати свою добу зумовлює величезний інтерес до таких джерел як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Документи, утворені в процесі життя та діяльності фізичних осіб, що суттєво вплинули на хід історичних подій, доклали вагомих зусиль до формування культурного середовища, науки, економіки, несуть у собі великий пізнавальний та виховний потенціал. Проте доступними широкому загалу вони стають лише у результаті повсякденної та кропіткої праці архівістів.

На момент становлення незалежної держави особові фонди існували фактично в усіх центральних і обласних державних архівах України. Їхня загальна кількість становила 1227, а обсяг 92,3 тис. справ [16, с. 208]. Станом на 01.01.2021 р. у системі державних архівів зберігається 996 345 од.зб. документів особового походження [24]. Нині процес поповнення НАФ України документами фізичних осіб динамічно розвивається. Державні архіви постійно поповнюються новими надходженнями, вступають у різноманітні відносини з власниками документів особового походження. Робота із формування особових фондів, описування та презентації документів фізичних осіб є доволі складною і потребує розуміння їх специфіки як науково-пізнавального ресурсу. У першому архівному законі України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» (1993 р.) і в його нових редакціях чітко викладено правові засади і основні форми роботи з документами особового походження [52]. Він свідчить про пильну увагу держави, українського суспільства, історичної та архівознавчої науки до таких документів. Методологічною основою організації роботи з особовими документами є «Правила роботи державних архівів України», що регламентують загальні вимоги до документів особового походження і всіх етапів їх опрацювання (2013) [50; 54], Національний стандарт ДСТУ 4331:2004 «Правила описування архівних документів» (2005) [53] та інші галузеві методичні розробки, порядки, переліки тощо, у яких закладені основні вимоги, що виникають під час роботи з документами особового походження.

Українські архівісти завжди вважали особові документи важливою складовою архівного інформаційного ресурсу, їх робота відзначалась повагою до документів фізичних осіб, розумінням специфіки формування та опрацювання особових фондів. Практичні здобутки українських архівістів ще за радянських часів посідали вагоме місце у формуванні методичних рекомендацій із роботи з документами особового походження. З кінця 1980-х рр. державними архівними установами України було розроблено понад 100 локальних методик із роботи з особовими документами. У 2009 р. Держкомархівом України було затверджено і рекомендовано до практичного впровадження новий методичний посібник «Робота з документами особового походження» [56]. У ньому було теоретично обґрунтовано і послідовно роз'яснено основні принципи та методи роботи з документами особового походження на всіх етапах їх опрацювання.

Інформаційний контент особових фондів державних обласних архівів є тим осередком, що формує менталітет місцевої громади, персоніфіковано відображає особливості історико-культурних процесів в окремих регіонах, отже, потребує від архівістів особливих зусиль із його актуалізації. В обласних державних архівах чисельність особових фондів суттєво коливається. До прикладу, від 21 у Івано-

Франківському [32], 82 у Тернопільському [42], 86 у Хмельницькому [45], 93 у Запорізькому [31], 152 у Чернігівському обласних архівах [48]. Кожен із таких архівних комплексів є цінним джерелом вивчення місцевої історії і предметом гордості краю.

Особові документи, що зберігаються в державних обласних архівних установах, дозволяють реконструювати всі складові розвитку окремих регіонів України, надають об'єктивності та достовірності науковим дослідженням, згуртовують населення навколо спільних цінностей. Із огляду на це, надзвичайної ваги набуває комунікація обласних архівів із місцевими жителями, в ході якої здійснюється популяризація особових фондів, сформованих із документів їх визначних земляків. Кожна з архівних установ добирає для виконання цього завдання найбільш результативні інструменти та засоби, що відповідають сучасному рівню інформаційних технологій та запитам громад.

2.1. Проектна та виставкова діяльність в інформаційно-комунікаційній роботі державних обласних архівів України

Оскільки архіви існують у соціумі і тісно взаємодіють із ним, то їм притаманна властивість змінюватися разом із суспільством, швидко реагувати на його інформаційні виклики. Нові суспільні запити і акценти вимагають від архівів використання поряд із традиційними каналами та засобами комунікації нових інтерактивних форм зв'язку із громадами, комбінації традиційних та сучасних форм офлайн- та онлайн-роботи, уваги до інформаційних потреб громадян.

Окремим важливим напрямом сучасної діяльності архівів усіх рівнів є кооперація із іншими соціокультурними інституціями, владними структурами та громадськими організаціями. Фундаментом такої діяльності виступає соціальне партнерство, яке ґрунтується на взаємодії архівів із іншими установами для проведення спільних заходів із метою популяризації інформаційного контенту фондів. Ряд науковців, що працюють у сфері вивчення проблем інформаційної діяльності архівів, бібліотечних закладів та музейних установ, наполегливо висловлюються на користь взаємодії різних інститутів соціальної пам'яті для спільного поширення та використання інформаційного потенціалу документних фондів. Серед їх числа вже названі вище прізвища Т. Білушак, М. Комової, Ж. Мيني, І. Тюрменко, Л. Халецької. Дослідники Н. Вовк, А. Пелешин [8], С. Зворський [13], О. Рибачок [55] пропонують розробляти конкретні заходи та наскрізні проекти для організації спільної діяльності архівів та бібліотек, формувати об'єднані онлайн-платформи інформаційних ресурсів, об'єднувати зусилля для обміну досвідом та створення ефективної системи доступу громадян країни до історико-культурної спадщини.

Міжінституційний (міжсекторальний) проект є відносно новим засобом інформаційної роботи архівів. Проекти можуть виступати як самостійний вид діяльності, так і входити до складу більш масштабних програм із широким складом учасників. У ході реалізації проектів архівам бажано використовувати різноманітні форми роботи для досягнення максимальної концентрації інформації та реалізації задекларованих завдань. Це можуть бути конференції, круглі столи, виставки онлайн та офлайн, семінари, презентації, екскурсії тощо. Започаткування та реалізація проектів має широко висвітлюватися в ЗМІ, мати широкий суспільний резонанс. Останнім часом державні обласні архіви все частіше стають учасниками проектів загальнодержавного і регіонального значення. Участь у таких заходах сприяє популяризації архівних інформаційних ресурсів як на загальнонаціональному рівні, так і в межах регіону, допомагає формуванню національно-культурної ідентичності краю.

До сучасних методів репрезентації архівної інформації відносяться також організація онлайн-виставок архівних документів. «Жива» офлайн-виставка вже давно є традиційною формою роботи архівістів, але з моменту входження архівів в інформаційний

цифровий простір особливої актуальності набула онлайн виставкова діяльність. Онлайн-виставки архівів, що складаються з оцифрованих архівних документів і функціонують у мережі «Інтернет», одночасно виконують декілька функцій: актуалізують архівні документи, надають необмежений у часі і просторі доступ до архівної інформації, захищають архівні документи від загроз, пов'язаних із фізичним контактом із джерелами. У сучасних умовах «віртуальна» архівна онлайн-виставка є багатфункціональним інформаційним ресурсом із необмеженим терміном експонування, що надає широкому колу користувачів можливість дистанційно долучитися до інформації, підвищити ефективність її пошуку, розширити коло необхідних джерел, реалізувати свої наукові та особисті інформаційні запити. Архівісти мають можливість постійно оновлювати інформаційний контент виставок, долучати до них нові документи.

Особливої актуальності онлайн-виставки набули в умовах карантинних обмежень, коли комунікаційна робота архівів перейшла переважно у віртуальну площину. Недоступність роботи з документами через читальні зали архівів і заборона на публічні заходи призвели до того, що онлайн-виставки та сформовані бази оцифрованих документів узагалі стали ледь не єдиною можливістю долучення користувачів до архівної інформації.

Кількість онлайн-виставок, сформованих і оприлюднених українськими архівними установами невпинно зростає. За підрахунками дослідниці Л. Божук упродовж 2015 року на офіційному вебпорталі Укрдержархіву було опубліковано 4 онлайн-виставки (660 документів), на вебсайтах державних архівів – 186 (понад 5 тис. документів). У 2019 році на офіційному вебпорталі Укрдержархіву було оприлюднено 7 онлайн-виставок (близько 850 документів), на вебсайтах центральних державних архівів, держархівів областей, м. Києва – 457 (понад 9 тис. документів) [2, с. 129]. У 2020 р. Центральними державними архівами України було сформовано 87 онлайн-виставок (2,5 тис. документів), державними архівами областей – 303 виставки. Слід сподіватися, що із зростанням темпів оцифрування архівами документів процес формування і поширення онлайн-виставок як засобу популяризації фондів архівних установ буде тільки пришвидшуватися.

Отже, організація документальних онлайн-виставок та проектна діяльність посідають важливе місце в процесі популяризації архівної документної спадщини і «олюднення історії».

2.2. Популяризація особових документів із фондів державних обласних архівів України засобами проектної та виставкової діяльності

Кожна архівна установа на основі власного досвіду та досвіду інших архівів вибудовує власну стратегію організації інформаційної діяльності і комунікації з суспільством. Архів має підібрати такі інструменти та засоби роботи, що будуть мати максимальну ефективність у кожному конкретному випадку. Оскільки актуалізація особових документів є однією із надзвичайно важливих напрямів архівної діяльності, обласні державні архіви широко застосовують із цією метою такі засоби і форми роботи, що вже добре зарекомендували себе і дали позитивний ефект. Було з'ясовано, що для популяризації особових документів визначних осіб загальнодержавного та регіонального значення, поміж інших видів інформаційної роботи обласні архівні установи частіше за все обирають онлайн-виставки та проектну діяльність.

В основу дослідження стану репрезентації державними архівами областей України особових документів засобами виставкової та проектної діяльності було покладено моніторинг інформаційного контенту їх офіційних вебсайтів у період 2018-2020 рр. [25–48]. Було встановлено, що впродовж останніх трьох років і до травня 2021 р. усі 24 обласні державні архіви презентували особові документи за допомогою онлайн-виставок і популяризували їх у ході реалізації архівних проектів.

Стан репрезентації державними обласними архівами України особових документів засобами онлайн-виставок та міжінституційних проєктів у період із 2018 по 2020 роки представлено у табл. 1.

Таблиця 1. Стан репрезентації державними обласними архівами України особових документів засобами онлайн-виставок та проєктів в період 2018-2020 рр.

Обласний архів	Онлайн виставки				Проєкти			
	2018	2019	2020	Всього	2018	2019	2020	Всього
Вінницький	4	–	4	8	–	1	1	2
Волинський	–	–	1	1	3	1	–	4
Дніпропетровський	3	1	2	6	–	–	–	–
Донецький	1	–	1	2	–	–	1	1
Житомирський	–	–	4	4	–	2	–	2
Закарпатський	–	–	–	–	–	1	–	1
Запорізький	2	1	–	3	1	–	–	–
Івано-Франківський	–	–	–	–	–	–	–	–
Київський	–	–	3	3	–	3	1	4
Кіровоградський	1	4	1	6	1	2	5	8
Луганський	–	–	2	2	1	–	–	1
Львівський	–	–	1	1	1	2	–	3
Миколаївський	3	–	–	3	2	1	–	3
Одеський	1	1	1	3	1	1	2	4
Полтавський	–	–	5	5	–	–	2	2
Рівненський	–	–	–	–	–	–	–	–

Закінчення табл. 1

Обласний архів	Онлайн виставки				Проєкти			
	2018	2019	2020	Всього	2018	2019	2020	Всього
Сумський	–	1	–	1	–	–	–	–
Тернопільський	–	–	4	4	1	–	–	1
Харківський	1	1	2	4	1	–	–	1
Херсонський	–	–	3	3	1	–	–	1
Хмельницький	–	–	–	–	1	–	–	1
Черкаський	–	–	1	1	2	–	1	3
Чернівецький	1	1	4	6	–	–	–	–
Чернігівський	2	3	5	10	–	–	–	–

Інформація, розміщена на вебсайтах архівів та узагальнена в таблиці, свідчить про те, що з метою актуалізації особових документів обласні архіви доволі широко

використовують онлайн-виставки як найбільш ефективний і випробуваний часом засіб інформаційної діяльності. Так, за період із 2018 по 2020 рр. архівами областей було підготовлено 76 нових виставок онлайн, що містили особові документи. У зазначений період їх кількість поступово зростала. У 2018 р. архівами було підготовлено 19 виставок, в 2019 – 13 виставок. Із переходом архівів у 2020 р. у віртуальну площину кількість віртуальних виставок із документами особового характеру зросла до 44.

Слід зазначити, що найбільшу цінність складають виставки, що несуть саме регіональний контент і популяризують документи людей, які прославили свій край у різних сферах життя і в межах різних історичних періодів. Наразі, виставок, які б склалися виключно з особових документів і були присвячені конкретним особам, серед виставкових проєктів поки що недостатньо. Драйверами у представленні особових документів краян у вигляді персональних виставок є Дніпропетровський обласний архів (О. Бродський, А. Кашенко, О. Караваєв, К. Пестушко, Л. Писаржевський, колекція особових документів отаманів Придніпров'я періоду 1917–1925 рр. та ін.); Кіровоградський (В. Базилевський, О. Гончар, В. Ковпак, Я. Паученко та ін.); Харківський (Д. Багалій, М. Баранов, В. Данилевський, І. Мечніков, Н. Суровцова, особові документи науковців Харківщини, що постраждали в роки репресій тощо); Чернівецький (М. фон Василько, Д. Загула, М. Емінеску, І. Карбулинський, П. Целанта ін.), Чернігівський (О. Довженко, М. Коцюбинський, В. Модзалевський, В. Пухтинський, В. Тарновський, Т. Шевченко та ін.). Переважна більшість інших обласних архівів розпорошують особові документи по різних виставковим проєктам і їх виставки не мають цілісного персонального характеру. Для таких виставок характерною є презентація особових документів у контексті загальних тематичних виставок, присвячених загальнодержавним або місцевим подіям, де вони доповнюють їх інформаційний контент. Активним популяризатором особових документів через тематичні виставкові проєкти є Вінницький обласний архів. За період із 2018 по 2020 рр. на вебсайті Державного архіву Вінницької області було розміщено 14 онлайн-виставок. Вісім із них містили особові документи, що були підпорядковані загальній тематиці виставок. Наприклад, особові документи достатньо широко представлені в контексті онлайн-виставки «Освіта на Поділлі» (2020 р.). Вона містить особові документи репресованих освітян у період 20–30-х рр. Виставки «Поділля в добу Української революції 1917–1920 рр.» (2018 та 2021 рр.) презентують особові документи окремих творців української державності, що були вихідцями з Поділля або тривалий час жили і працювали в краї, таких як: П. Ведибіда, Х. Лебідь-Юрчик, О. Лотоцький, В. Мачушенко, Д. Маркович, О. Саліковський, С. Смеречинський, В. Чеховський та ін. Зокрема особові документи члена Центральної Ради, державного і громадського діяча, письменника Д. Марковича та українського мовознавця, філолога, поета, архівіста С. Смеречинського відносяться до унікальних документів архіву Вінницької області [25]. Онлайн-виставка «Роки війни – століття пам'яті» (2018 р.) містить особові документи учасників партизанського руху на Вінниччині. У 1921 р. Вінницький архів представив громадськості особові документи вихідців із Галичини, що служили в лавах Галицької армії і zostалися жити на Поділлі. Вони були презентовані в контексті онлайн-виставки до Дня Соборності України «Соборна, Вільна, Неподільна! Моя Україна!». На початку 2021 р. архів сформував 3 виставки, у 2 з яких було представлено особові документи краян. Вигідно відрізняється від усіх інших онлайн-виставка, сформована архівом до 150-річчя з дня народження Л. Українки. Ця виставка презентує особові документи родини Косачів, що в 20-х роках ХХ ст. проживала на Поділлі у м. Могилів-Подільський [25]. Житомирський обласний архів розмістив на своєму вебсайті 58 онлайн-виставок (без вказівки дати формування виставки), 12 із них містять особові документи і 1 присвячена життєвому шляху О. Купріна, який був вихідцем із Житомира і певний час проживав у місті [29].

Обласні архіви України активно долучилися до популяризації особових документів у контексті онлайн-виставок, підготовлених Державною архівною службою України до

ювілейних дат видатних особистостей української історії та культури – Тараса Шевченка та Лесі Українки. Онлайн виставкою «150-річчю Лесі Українки присвячується...» Державна архівна служба України започаткувала новий проєкт із виявлення і оприлюднення архівних документів широкого тематичного діапазону, в якому чільне місце належить документальним свідченням про історичні події, пам'ятні дати, знакові постаті державотворення, українських світочів науки, освіти і культури [24]. З огляду на це актуалізація особових документів має бути в пріоритетах інформаційної діяльності обласних архівних установ.

Оскільки проєктна діяльність є відносно новим засобом поширення інформаційного контенту особових фондів, обласні архівні установи поступово опановують цей вид діяльності. Ще до початку карантинних заходів навесні 2020 р. деякі архівні установи вже набули позитивного досвіду щодо оприлюднення особових документів у ході реалізації міжінституційних проєктів у форматі реального часу. Так, Державний архів Київської області в період між 2018 та 2020 рр. долучився до участі в 10 проєктах загальнодержавного та регіонального рівнів. Деякі з них було започатковано і реалізовано саме цією архівною установою. Три проєкти організовано архівом безпосередньо для популяризації особових документів визначних осіб Київщини. Це проєкти, присвячені життю та творчості М. Рильського, П. Саксаганського, М. Скибицького. У лютому 2021 р. архів долучився до загальноукраїнського проєкту «Київщина читає Л. Українку», присвяченому 150-річчю з Дня народження поетеси і громадської діячки [33]. Обласний архів Тернопільської області також має певний досвід участі у подібних проєктах. У 2018 р. цей архів узяв участь у вшануванні пам'яті громадського діяча Тернопільщини, літератора, краєзнавця, архівіста Б. Хаварівського [42]. Архів забезпечив підтримку проєкта особовими документами видатного земляка, які було оприлюднено в книзі-пам'яті, на виставці, що діяла в архіві під час проведення заходів проєкту. До участі в проєкті було долучено Тернопільську обласну раду, Управління культури і мистецтва області, ЗМІ, музичні колективи, бібліотечні заклади.

Цікавим і продуктивним є досвід проєктної діяльності Кіровоградського обласного архіву. Його проєкти 2020 р. «Марко Кропивницький і українська національна еліта», «Вшанування пам'яті поета Віктора Погрібного (до 85-річчя з Дня народження)» та «Вшанування пам'яті актора та режисера К. Параконьєва» об'єднали архівістів, представників місцевої влади, регіонального відділу Спілки краєзнавців України, місцевих музеїв, бібліотек, видавництв, творчих спілок [34].

Оскільки в умовах карантинних обмежень проведення «живих» заходів за участі різних установ соціальної пам'яті та широкого кола учасників є ускладненим, архівні установи дещо уповільнили свою діяльність із їх організації. Так, у 2018 р. обласні архіви взяли участь у 16 проєктах із оприлюдненням особових документів, в 2019 – у 14, у 2020 лише в 13 подібних інформаційних заходах. Вочевидь, найбільш перспективним шляхом актуалізації особових документів засобами проєктної діяльності в умовах обмеження офлайн-діяльності є формування віртуальних проєктів, у яких учасники та їх інформаційні ресурси були б зосереджені на одному онлайн-майданчику.

Незважаючи на складнощі, що виникли з березня 2020 р. щодо «живої» комунікації обласних архівів із місцевими громадами, архівісти продовжують реалізувати програми з популяризації життя і доробків визначних земляків. Так, лише за 4 місяці 2021 р. (січень-квітень) обласними архівами було підготовлено 19 нових онлайн-виставок, що містили особові документи, і реалізовано 5 короткотермінових проєктів. Усе це говорить на користь того, що колективи обласних архівних установ розуміють важливість роботи з актуалізації особових документів. Маємо надію, що даний напрям популяризаторської діяльності місцевих архівістів є актуальним, відповідає запитам суспільства і буде мати продовження.

3. ВИСНОВКИ

Отже, аналіз представлених результатів показав у цілому достатній рівень використання державними обласними архівами установами онлайн-виставок та міжінституційних проєктів із метою популяризації особових документів регіонального значення. Більшість обласних архівів за останній рік суттєво збільшили кількість онлайн-виставок, що містять особові документи краян, набули певного досвіду актуалізації документів у процесі реалізації міжінституційних проєктів. Завдяки онлайн-виставкам та проєктам архіви значно посилити свою присутність в інформаційному просторі регіону, отримали можливість популяризувати життєвий шлях та внесок земляків в історію і культуру країни.

Гарну перспективу у популяризації документів визначних особистостей на міжнародному рівні ми вбачаємо у проєктній співпраці між архівними установами і зарубіжними науковими інституціями Польщі, Ізраїлю, Греції, Німеччини, Угорщини, Чехії, Румунії та інших країн, що посилюється останніми роками і реалізувалась у підписанні двосторонніх та багатосторонніх угод з архівами областей. Зарубіжні архівісти мають свої зацікавлення в джерелах регіональних архівів України. Вони надають техніку для оцифрування документів, організують спільні заходи та проєкти із українською стороною. Спільна діяльність сприятиме популяризації особових документів не лише в Україні, а й за її межами. Конкретні люди, земляки сучасних українців, виступають у цих заходах як носії історичної пам'яті. Ця пам'ять є спадщиною не лише України, але й складовою загальної історико-культурної пам'яті людства.

4. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Бабій Л. М. Віртуальна книжкова виставка: нова форма інформаційних ресурсів бібліотеки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. 2015. Вип. 4. С. 272–276.
- [2] Божук Л. Державні архіви України як інформаційно-комунікаційна система. *Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти*: монографія / під заг. ред. А. Г. Гудманяна, С. М. Ягодзінського. Київ : Талком. 2020. С. 127–137.
- [3] Бондаренко В. Віртуальна виставка як дискантна бібліотечна послуга. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 467–478.
- [4] Бондаренко В. Віртуальна виставка як інструмент представлення бібліотекою національного культурного надбання. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання*: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Київ. 7-9 квітня 2015 р. НАУ/ред.кол. Тюрменко І.І. та ін. Київ : Талком, 2015. С. 102–106.
- [5] Білушак Т., Акиджи В. Особливості сервісів для створення віртуальних виставок у формуванні ефективного бібліотечно-інформаційного простору. *Вісник Книжкової Палати*. 2019. № 2. С. 45–48.
- [6] Булахова Г. Виставкова діяльність у рекламній стратегії бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 556–566.
- [7] Васильєв М. Виставочная работа – важная составляющая маркетинговой деятельности библиотеки. *Бібліотечний форум України*. 2011. № 3. С. 12–15.
- [8] Вовк Н., Пелешин А. Концепція створення онлайн-платформи для обміну міжнародним досвідом зі збереження бібліотечних та архівних фондів. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 4. С. 38–42.
- [9] Герасимова С. Задачи выставочной деятельности архива или как сломать устоявшийся стереотип. *Архив. Історія. Сучасність*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. 2–4 вересня 2015 р. Одеса. Випуск 2. Одеса, 2016. С. 86–91.
- [10] Голдина И. И. Нетрадиционная выставка – это современно! *Библиотека*. 2003. № 1. С. 23– 24.
- [11] Гудим В. В. Фонди особового походження державного архіву Полтавської області –джерело з історії краю. *Архіви України*. 2013. № 7. С. 94–104.
- [12] Давидова Л. П. Книжкова виставка – основна форма популяризації книги та змістовного розкриття книжкового фонду. *Шкільна бібліотека*. 2010. № 4. С. 47.
- [13] Зворський С. Актуалізація взаємодії архівів і бібліотек – вимога часу. *Архіви України*. 2018. № 5. С. 7–21.
- [14] Ключко Ю. М. Креативність як складова розвитку музейної комунікації. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. КНУКіМ. 2018. №1. С. 276–284.
- [15] Ключко Ю. М. Проектна діяльність як форма соціальної активності сучасних музеїв. *Питання культурології*. КНУКіМ. 2017. № 33. С. 140–148.
- [16] Колобов О.О. Значення фондів особового походження для історико-бібліографічних досліджень. *Українська бібліографістика*. 1999. № 2. С. 201–212.

- [17] Косенко О. Формування особових архівних фондів. *Студії з архівної справи та документознавства* / Держкомархів України; УНДІАСД; Редкол.: І.Б. Матяш (гол. ред.) та ін. Київ, 2006. Т. 14. С. 19–24.
- [18] Кравченко Н. Віртуальні виставки педагогічного музею України як спосіб популяризації видатних педагогів. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання*: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Київ. 7–9 квітня 2015 р. НАУ / ред.кол. Тюрменко І. І. та ін. Київ : Талком, 2015.С. 202–206.
- [19] Курченко Т. Є. Славені постаті української історії та культури в проєктній діяльності Державного архіву Київської області. *Освіта і наука в мінливому світі*: матеріали III Міжнар. наук. конф. 26–27 березня 2021р. м. Дніпро. Ч.1 / Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2021. С. 282–284.
- [20] Курченко Т. Є. Електронні виставки та віртуальні екскурсії як умова доступу та забезпечення збереження цифрової історико-культурної спадщини на сайтах обласних краєзнавчих музеїв України. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття*: матеріали VIII Міжнар.наук.-практ. конф., м. Одеса. Одеса : ОНПУ, 2015. С. 10–12.
- [21] Курченко Т. Є. Стан доступу та збереження цифрової історико-культурної спадщини України на сайтах обласних краєзнавчих музеїв. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання*: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Київ. 7–9 квітня 2015 р. НАУ/ред.кол. Тюрменко І. І. та ін. Київ : Талком, 2015.С. 206– 209.
- [22] Молчанський О. А., Бабенко О. О. Онлайн-виставки як форма публікації документів Центральним державним архівом зарубіжної україніки. *Освіта і наука в мінливому світі*. матеріали III Міжнар. наук. конф. 26–27 березня 2021 р. м. Дніпро. Ч. 1 / Наук. ред. О.Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2021. С. 280–281.
- [23] Музей: менеджмент і освітня діяльність / Упор. Г. Аартс, З. Мазурик. Львів : Літопис, 2009. 224 с.
- [24] Офіційний вебсайт Державного архівної служби України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/>.
- [25] Офіційний вебсайт Державного архіву Вінницької області. URL:<http://davio.gov.ua/>.
- [26] Офіційний вебсайт Державного архіву Волинської області. URL: <https://volyn.archives.gov.ua/>.
- [27] Офіційний вебсайт Державного архіву Дніпропетровської області. URL:<https://dp.archives.gov.ua/>.
- [28] Офіційний вебсайт Державного архіву Донецької області. URL: <https://dn.archives.gov.ua/>.
- [29] Офіційний вебсайт Державного архіву Житомирської області. URL:<http://archive.zt.gov.ua/>.
- [30] Офіційний вебсайт Державного архіву Закарпатської області. URL: <http://dazo.gov.ua/>.
- [31] Офіційний вебсайт Державного архіву Запорізької області. URL:<http://www.archivzp.gov.ua/>.
- [32] Офіційний вебсайт Державного архіву Івано-Франківської області. URL:<http://if.archives.gov.ua/>.
- [33] Офіційний вебсайт Державного архіву Київської області. URL: <https://dako.gov.ua/>.
- [34] Офіційний вебсайт Державного архіву Кіровоградської області. URL: <http://dakiro.kr-admin.gov.ua/>.
- [35] Офіційний вебсайт Державного архіву Луганської області. URL: <https://lg.archives.gov.ua/>.
- [36] Офіційний вебсайт Державного архіву Львівської області. URL: <https://archive.lviv.gov.ua/>.
- [37] Офіційний вебсайт Державного архіву Миколаївської області. URL: <http://mk.archives.gov.ua/>.
- [38] Офіційний вебсайт Державного архіву Одеської області. URL: <http://archive.odessa.gov.ua/>.
- [39] Офіційний вебсайт Державного архіву Полтавської області. URL: <http://mk.archives.gov.ua/>.
- [40] Офіційний вебсайт Державного архіву Рівненської області. URL: <https://rv.archives.gov.ua/>.
- [41] Офіційний вебсайт Державного архіву Сумської області. URL: <https://daso.archives.gov.ua/>.
- [42] Офіційний вебсайт Державного архіву Тернопільської області. URL: <https://te.archives.gov.ua/>.
- [43] Офіційний вебсайт Державного архіву Харківської області. URL: <http://archives.kh.gov.ua/>.
- [44] Офіційний вебсайт Державного архіву Херсонської області. URL: <https://kherson.archives.gov.ua/>.
- [45] Офіційний вебсайт Державного архіву Хмельницької області. URL: <https://dahmo.gov.ua/>.
- [46] Офіційний вебсайт Державного архіву Черкаської області. URL: <https://www.ck.archives.gov.ua/>.
- [47] Офіційний вебсайт Державного архіву Чернівецької області. URL:<https://cv.archives.gov.ua/>.
- [48] Офіційний вебсайт Державного архіву Чернігівської області. URL:<https://cn.archives.gov.ua/>.
- [49] Пантюхова Т.В. Визитная карточка библиотеки: [Работа с кн. вист.] *Библиотека*. 2000. № 6. С. 8–9.
- [50] Правила роботи архівних установ України. Київ : Укр. наук.-дослідн. ін.-т архів. справи та документознавства, 2013. 243 с.
- [51] Портнов Г. В. Як сформувати особистий фонд: консультація. *Архіви України*. 1992. № 5–6. С. 85–86.
- [52] Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України. Набуття чинності від 24.12.1993, № 3814.XII. Поточна редакція 16.10.2020. Базаданих «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.
- [53] Правила описування архівних документів (ISAD (G):1999,NEQ) ДСТУ 4331:2004. Чинний від 2005.07.01. Київ : Держспожив стандарт України, 2005. 20 с.
- [54] Про затвердження правил роботи архівних установ: наказ міністерства Юстиції України від 08.04.2013 р. за № 656/5. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13>.
- [55] Рибачок О. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної культурної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80–ті роки XX – 10–ті роки XXI ст.): автореф.

- дис.. канд. іст. наук. 27 00 02. НАН України. Нац. б-ка України імені В.І. Вернадського. Київ, 2018. 21 с.
- [56] Робота з документами особового походження. Методичний посібник. /Автори-укладачі Л.О. Драгомірова, І.М. Мага, З.О. Сендик та ін. Держкомархів України, УНДІАСД. Київ, 2009. 284 с.
- [57] Розман І. Матеріали особових фондів архівів і бібліотек України як джерело дослідження педагогічних персоналій. *Історико-педагогічний альманах*. 2018. № 1. С. 8–12.
- [58] Сендик З.О. Упорядкування нових надходжень документів особового походження. *Архіви України*. 1979. № 4. С. 60.
- [59] Сендик З. Розробка архівістами України наукових основ комплектування державних архівів документами особового походження. *Студії з архівної справи та документознавства / Держкомархів України; УНДІАСД; Редкол: В. П. Ляхоцький(гол. ред.) та ін. Київ, 1997. Т. 2. С. 6–13.*
- [60] Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / під заг.ред. А. Г. Гудманяна, С. М. Ягодзінського. Київ : Талком, 2020. 260 с.
- [61] Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини в Україні: монографія / Кер.авт.кол. Тюрменко І. Київ : Талком, 2017. 172 с.
- [62] Сміхова Л. В. Книжкова виставка – одна з форм популяризації книги. *Шкільна бібліотека*. 2009. № 3. С. 43–46.
- [63] Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 рр.) URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strateg_prog_rozv_arch_sprav.pdf.
- [64] Тюрменко І. І. Он-лайн виставки історико-культурної спадщини в системі державних архівів областей України. *Інформація, комунікація, суспільство 2016* : матеріали 5-ї Міжнародної конференції ICS-2016. Львів : Вид.-во Львівської політехніки, 2016. С. 310–311.
- [65] Тюрменко І.І. Стан зберігання цифрової історико-культурної спадщини на веб-сайтах обласних державних архівних установ України. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання*: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Київ. 7–9 квітня 2015 р. НАУ/ред.кол. Тюрменко І. І. та ін. Київ : Талком, 2015. С. 226–229.
- [66] Тюрменко І., Халецька Л. Обласні бібліотеки України для дітей як соціокомунікаційні центри громад. Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / під заг. ред. А.Г. Гудманяна, С. М. Ягодзінського. Київ : Талком, 2020. С. 108–127.
- [67] Tiurmenko I., Bozhuk L., Khaletska L., Sruk I. & Buriachok V., (2019). Communication library mechanisms for children's social integration. *Proceedings of the International Workshop on Conflict Management in Global Information Networks (CMiGIN)*, Lviv, 2019, volum 2588, pp. 533-544. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2588/> <http://ceur-ws.org/Vol-2588/>.
- [68] Tiurmenko I., Bozhuk L., Smolnikov Y.&Serov Y. (2020) Digital communications of Ukraine archival institutions. *Control, Optimisation and Analytical Processing of Social Networks (COAPSN 2020)*. Vol. 2616. P. 296–307. In CEUR Workshop Proceedings CEUR-W. ISSN: 16130073. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2616/> <http://ceur-ws.org/Vol-2616/paper25.pdf>.
- [69] Федушко С.С., Серов Ю.О. Інформаційне забезпечення виставкової діяльності музею. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти (м. Рівне, 10 травня 2019 р.). Рівне : НУВГП. С. 76–78.
- [70] Чуткий А. Вітчизняні архіви як цінне джерело інформації з національної історії. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання*: збірка наукових праць /відп.ред.Тюрменко І.І. Тернопіль : Бескиди, 2017. С. 202–205.